

dr hab. Mariusz Nepelski

Akademia Poznańska

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra Mariusza Staszczaka

pt. Bezpieczeństwo i odporności infrastruktury krytycznej w kontekście współczesnych zagrożeń, opracowanej pod kierunkiem naukowym dra hab. Zbigniewa Mikołajczyka, prof. Uczelni oraz promotora pomocniczego dra inż. Cezarego Sochali

I. OCENA OGÓLNA

Podjęcie badań w obszarze tematycznym wskazanym w tytule recenzji, jest uzasadnione oraz pożądane poznawczo. Uzasadnieniem wskazanej tezy jest znaczenie infrastruktury krytycznej dla bezpieczeństwa państwa, a przez to nauk o bezpieczeństwie. Mianowicie, ochrona infrastruktury krytycznej jest jednym z priorytetów państwa, ze względu na kluczowe znaczenie dla jego funkcjonowania. Jej zakłócenie może zdestabilizować funkcjonowanie państwa lub jego części, zagrozić zdrowiu i życiu wielu ludzi oraz wywołać wymierne straty materialne. Od kilku lat obserwujemy szczególne znaczenie ochrony infrastruktury krytycznej. Dostrzegamy jej słabości oraz podatności na zagrożenia. Zarówno pandemia Covid-19 oraz wojna na Ukrainie, a w szczególności działania hybrydowe podejmowane przez Federację Rosyjską skierowane przeciw europejskiej infrastrukturze krytycznej, w tym polskiej, wymuszają podejmowanie działań ukierunkowanych na budowanie jej odporności. Przede wszystkim istotne jest podejmowanie działań zmierzających do zapewnienia funkcjonalności infrastruktury krytycznej, jej integralności, a przez to ciągłości działania. Podnoszone w tytule dysertacji bezpieczeństwo i odporność infrastruktury krytycznej jest zadaniem państwa, nałożonym na organy administracji publicznej, służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo narodowe, właścicieli oraz posiadaczy samoistnych i zależnych obiektów, instalacji, urządzeń i usług infrastruktury krytycznej. Wspomniane działania powinny być przedmiotem dociekań naukowych, umożliwiających wypracowanie nowych rozwiązań zapewniających bezpieczeństwo i odporność infrastruktury krytycznej na zagrożenia.

Rozprawa doktorska pt. Bezpieczeństwo i odporności infrastruktury krytycznej w kontekście współczesnych zagrożeń, składa się ze wstępu (str. 8-26), sześciu rozdziałów (str. 27-332), w tym założeń badawczych (str. 27-37) oraz pięciu rozdziałów merytorycznych (str. 38-332), a także z zakończenia (str. 333-338). Ponadto uwzględnia bibliografię (str. 339-359), z przywołanymi 57 publikacjami monograficznymi, 59 artykułami naukowymi, 53 aktami prawnymi, 97 źródłami internetowymi, 3 innymi (materiały konferencyjne i słowniki), oraz wykaz tabel i rysunków (str. 360-361), załączniki (str. 362-412) tj. kwestionariusz wywiadu z ekspertami (str. 362-369) i streszczenie wyników badań opinii ekspertów (str. 370-412). Do rozprawy dołączono streszczenie w języku polskim i angielskim (str. 413-416). Łącznie rozprawa składa się z 416 stron.

Analiza zawartości rozprawy potwierdza znajomość Autora w kwestiach właściwego kształtowania procedury badawczej. Spis treści jest rozwinięciem tematu pracy. Rozdział pierwszy zatytułowany *Metodologiczne podstawy badań*, uwzględnia założenia badawcze, w których Doktorant przedstawił sytuację problemową, przedmiot badań, cel i problemy badawcze, hipotezy robocze, metody, narzędzia i techniki badawcze oraz założenia i ograniczenia badawcze. Kolejne rozdziały są rozwinięciem tematu pracy i konsekwencją przyjętych założeń badawczych. Pracę cechuje pragmatyzm naukowy, gdyż treści poszczególnych fragmentów są wzajemnie powiązane, co wskazuje, że następne wynikają z poprzednich, jako wynik nakreślonego sposobu przedstawiania poszczególnych zagadnień i prezentacji uzyskanych wyników badań.

Dysertacja jest poprawna od strony formalnej. Nie budzi zastrzeżeń poprawność językowa, zarówno technika pisarska, estetyka, czy staranność w przygotowaniu tekstu, niemniej w pracy zdarzają się literówki i drobne błędy językowe. W pracy zachowana została terminologia właściwa naukom społecznym skupionym wokół problematyki bezpieczeństwa. Zarówno użyte nazewnictwo, definicje, oznaczenia literowe, czy symbole graficzne zostały dobrane trafnie. Analiza treści dysertacji oraz wniosków pokazuje, że Doktorant przeprowadził wnikliwą analizę literatury, aktualnych rozwiązań prawnych i organizacyjnych w zakresach oznaczonych w poszczególnych rozdziałach. Podkreślam, iż w recenzowanej rozprawie, Autor dobrał literaturę trafnie i umiejętnie wykorzystał w przedstawionych rozważaniach. Podjęte studia literatury świadczą o rozległej wiedzy Autora w obszarze ujętym w temacie dysertacji, a wnikliwa penetracja literatury weryfikująca obszar badań, uwiarygadnia przyjęty proces badawczy. Podkreślam, że prezentowane przez Doktoranta wnioski dowodzą ugruntowanej wiedzy ogólnej z obszaru nauk o bezpieczeństwie.

Stwierdzam, że recenzowana dysertacja jest rozprawą naukową typu promocyjnego, pokazując umiejętności Autora w zakresie: identyfikowania sytuacji problemowej; gromadzenia materiałów badawczych; formułowania i rozwiązywania problemów badawczych; weryfikowania hipotezy naukowej; organizowania procedury badawczej i interpretowania wyników badań.

II. OCENA METODOLOGICZNA

Założenia badawcze zostały uwzględnione w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Metodologiczne podstawy badań* (str. 27-37). W podrozdziale pierwszym *Sytuacja problemowa* (str. 27-31), Autor syntetycznie opisuje sytuację problemową dowodząc potrzeby i znaczenia badań, których się podjął.

W kolejnym podrozdziale *Przedmiot, cele badań oraz problemy badawcze i hipoteza robocza* (str. 31-35), przedmiotem badań uczyniono „założenia teoretyczne i doświadczenia praktyczne ochrony IK w Polsce w latach 2007 - 2023” (str. 31), natomiast celem badań „poznanie uwarunkowań i doświadczeń w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej w Polsce – w ujęciu współczesnym i perspektywicznym” (str. 31). Zauważalna jest pewna nieścisłość pomiędzy tytułem podrozdziału, który przewiduje cele – liczba mnoga, a treścią podrozdziału, w którym wskazano jeden cel o charakterze poznawczym. W dalszej kolejności Doktorant sformułował problem badacza wyrażony w postaci pytania „*W jakim zakresie obecny system ochrony infrastruktury krytycznej zapewnia odpowiedni poziom ochrony obiektów, instalacji i urządzeń i usług wchodzących w skład infrastruktury krytycznej w aspekcie ich zagrożeń?*” (str. 31). Jego korelacja z celem badań jest częściowa, gdyż nie uwzględnia ujęcia perspektywicznego, o którym wspomina cel badań. Zauważalną lukę wypełnia piąty szczegółowy problem badawczy (str. 32). Jak wspomniał Autor rozwiązanie problemu badawczego implikuje konieczność rozwiązania szczegółowych problemów badawczych, które również zostały zapisane w postaci pytań (str. 32): „1) *W jakim stopniu system zarządzania kryzysowego determinuje sprawne funkcjonowanie ochrony IK? 2) Jak instytucje państwowe zajmujące się ochroną IK spełniają swoje funkcję? 3) Jakie zagrożenia w największym stopniu determinują ochronę IK? 4) W jakim zakresie obecne założenia teoretyczne spełniają wymagania ochrony IK podczas pokoju, kryzysu i wojny? 5) W jakim kierunku ewoluuje europejski i krajowy system ochrony IK?*”. W dalszej kolejności Doktorant przedstawia główną hipotezę roboczą „*System ochrony infrastruktury krytycznej w Polsce zapewnia w dużym stopniu ochronę obiektów, instalacji, urządzeń i usług wchodzącym w skład IK. Natomiast jeżeli dokonane zostaną zmiany organizacyjno-prawne, system ten w pełni umożliwi ochronę tej*

infrastruktury w przyszłości” (str. 32) oraz pięć szczegółowych hipotez roboczych (str. 32,33). Podkreślam, że Autor powiązał szczegółowe problemy badawcze oraz szczegółowe hipotezy robocze z rozdziałami, co dowodzi przemyślanej procedurze badawczej.

Kolejny podrozdział został zatytułowany *Metody, narzędzia i techniki badawcze* (str. 35-37). Zawiera opis metod zastosowanych podczas wyjaśniania problemów badawczy, w tym weryfikowania hipotez roboczych przyjętych przez Autora dysertacji. Zdaniem Doktoranta, a wbrew faktom, badania zostały przeprowadzone z zastosowaniem teoretycznych metod badawczych. Przyjmując tok myślenia kandydata do stopnia naukowego doktora, do metod teoretycznych należałoby zaliczyć wywiad (w tym przypadku – jakościowy), który przecież zaliczany jest do badań empirycznych. Sam opis wskazanego wywiadu zdecydowanie nie jest zadowalający, gdyż nie zawiera informacji dowodzących jego wiarygodności naukowej. Odpowiedź na tak istotne wątpliwości znajdujemy dopiero w załączniku nr 2 zatytułowanym *Streszczenie wyników badań opinii ekspertów* (str. 370-412). Z tej części dysertacji dowiadujemy się, że w badaniu wzięły udział zarówno osoby ze środowiska naukowego, jak i praktycy z instytucji cywilnych i wojskowych, łącznie 20 ekspertów, z których dziewięciu nie zdecydowało się na podanie danych osobowych i wypełniło kwestionariusz wywiadu anonimowo.

Ostatni podrozdział *Założenia i ograniczenia badawcze* (str. 37), uwzględnia istotne ograniczenie badawcze, odnoszące się do kwestii ochrony informacji niejawnych. Jak słusznie zauważył Autor, zarówno wykaz, jak i plany ochrony infrastruktury krytycznej oraz załącznik nr 2 do Narodowego Programu Ochrony Infrastruktury Krytycznej, stanowią informacje niejawne, co znacząco wpłynęło na przeprowadzone badania, a w konsekwencji wynikające z nich wnioski.

W trakcie dalszych dociekań naukowych, posługując się trafnie dobranymi założeniami badawczymi, Autor dążył do rozwiązania przedstawionego problemu, weryfikując hipotezy za pomocą metod o charakterze teoretycznym jak i empirycznym. Wyrazem tych dociekań są dalsze rozdziały, których analiza i ocena uwzględnia aspekt merytoryczny. Dysertacja jest wartościową pozycją, w której podjęto próbę diagnozy bezpieczeństwa i podatności na zagrożenia infrastruktury krytycznej. Z tego powodu, za zasadne należy uznać podjęcie przez Autora recenzowanej pracy działań zmierzających do naukowej eksploracji obszaru ujętego w tytule recenzowanej rozprawy doktorskiej, a wartość metodologiczną badań, pomimo wskazanych uwag, ocenić pozytywnie, co też czynię.

Recenzowana rozprawa doktorska jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, istotnym dla bezpieczeństwa państwa, eksplorowanym w ramach dyscypliny naukowej nauki o bezpieczeństwie.

III. OCENA MERYTORYCZNA

Ocenę merytoryczną rozprawy należy rozpocząć od drugiego rozdziału zatytułowanego *Infrastruktura krytyczna w Polsce i jej ochrona* (str. 38-106), w którym Autor dysertacji podjął się wyjaśnienia pierwszego szczegółowego problemu badawczego. Podniesienia wymaga, że kolejnym rozdziałom zostały przypisane następne problemy i hipotezy. W rzeczonym rozdziale poddano analizie polski system zarządzania kryzysowego, polską i europejską infrastrukturę krytyczną, jej identyfikację i ochronę. Ponadto Doktorant scharakteryzował Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej oraz plany ochrony infrastruktury krytycznej. Te ostatnie jedynie w odniesieniu do uwarunkowań jawnych. Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autora. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale drugim uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o bezpieczeństwie.

Kolejny rozdział został zatytułowany *Elementy instytucjonalnego systemu ochrony infrastruktury krytycznej* (str. 107-192). W rozdziale tym dokonano przeglądu wybranych instytucji odpowiadających za bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej, takich jak: Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Siły Zbrojne RP. Zdaniem Autora najważniejszych instytucji (str. 24 i 107). W tym miejscu należy zaznaczyć, że Doktorant nie uzasadnił stawianej tezy. Ponadto w rozdziale opisano polski system antyterrorystyczny, w tym stopnie alarmowe dotyczące zagrożeń terrorystycznych, zagrożeń w cyberprzestrzeni oraz krajowy system cyberbezpieczeństwa. Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autora. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale trzecim uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o bezpieczeństwie.

W rozdziale czwartym *Zasadnicze zagrożenia dla infrastruktury krytycznej* (str. 193-278), Autor dysertacji, jak sam podaje (str. 193) „skupił się na przeglądzie współczesnych zagrożeń, na które mogą być obecnie podatne obiekty, urządzenia i instalacje wchodzące w skład infrastruktury krytycznej, przedstawiając zagrożenia mogące wystąpić ze strony obcych służb specjalnych, zagrożenia terrorystyczne, zagrożenia występujące w cyberprzestrzeni, zagrożenia informacyjne oraz związane z użyciem bezzałogowych statków powietrznych”. Recenzowany rozdział jest fundamentem dla dalszych dociekań naukowych Doktoranta, próbującego zbadać tytułowe *Bezpieczeństwo i odporności infrastruktury krytycznej*

w kontekście współczesnych zagrożeń. Stwierdzam, że Autor skupił się jedynie na wybranych współczesnych zagrożeniach, stąd przeprowadzone badanie nie jest pełne, zwłaszcza w zakresie zawartym w tytule dysertacji! **PYTANIE: Proszę wskazać – w kontekście bezpieczeństwa i podatności infrastruktury krytycznej – inne niż wymienione zagrożenia?** Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autora. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale czwartym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o bezpieczeństwie.

Piąty rozdział *Doskonalenie rozwiązań prawnych i organizacyjnych ochrony infrastruktury krytycznej* (str. 279-314), uwzględnia zagadnienia odnoszące się do: obowiązkowej ochrony obiektów infrastruktury krytycznej, rodzajów ochrony, bezpieczeństwa prawnego, utrzymania i odtwarzania funkcji realizowanych przez infrastrukturę krytyczną, szczególnej ochrony obiektów oraz militaryzacji. Wskazane podrozdziały nie zawierają elementów doskonalenia rozwiązań, co sugeruje tytuł rozdziału. Raczej stanowią charakterystykę aktualnych rozwiązań prawnych i organizacyjnych. Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autora, w których nieznacznie odniesiono się do tytułowego *doskonalenia rozwiązań*. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale piątym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o bezpieczeństwie.

Ostatni rozdział *Zmiany prawne w zakresie infrastruktury krytycznej na poziomie europejskim i krajowym* (str. 315-332), jest próbą wskazania planowanych rozwiązań na gruncie polskiego prawa odnoszących się do infrastruktury krytycznej. Jak słusznie zauważa Autor, po części to konieczność zaimplementowania do polskiego porządku prawnego zapisów dyrektywy UE w sprawie odporności podmiotów krytycznych. W rozdziale tym Doktorant poświęca dużo miejsca rządowemu projektowi ustawy o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej, nad którym prace prowadzone były w latach 2022 i 2023. W 2024 roku polski rząd podjął prace nad nowym projektem ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej, o czym Autor dysertacji mógł nie wiedzieć. Niemniej zasadne jest zadanie kolejnego pytania. **PYTANIE: Dlaczego zostały przerwane prace nad rządowym projektem ustawy z 2022 roku o ochronie ludności oraz o stanie klęski żywiołowej, którego założenia zostały przedstawione w podrozdziale 6.2? W związku z powyższym, jakie nowe rozwiązania dla infrastruktury krytycznej, jej bezpieczeństwa i odporności (str. 25) powinny zdaniem Doktoranta zostać wprowadzone?** Na zakończenie rozdziału zostały zaprezentowane wnioski, będące wynikiem dociekań Autora. Stwierdzam, że treści zawarte w rozdziale piątym uwzględniają problematykę charakterystyczną dla nauk o bezpieczeństwie.

Pozytywnie oceniając część merytoryczną rozprawy warto podkreślić, że jest ona dobrze skonstruowana i napisana poprawnie, a poszczególne tezy są dostatecznie uzasadnione.

IV. OBSZARY WYMAGAJĄCE WYJAŚNIENIA

Obszary wymagające wyjaśnione przez Doktoranta podczas publicznej obrony recenzowanej rozprawy zostały wskazane w części oceny merytorycznej dysertacji.

V. WNIOSKI

Analiza i ocena rozprawy doktorskiej mgra Mariusza Staszczaka wskazuje na to, że podjął się w niej rozwiązania problemu złożonego i trudnego, niezwykle istotnego dla bezpieczeństwa, wymagającego naukowego podejścia do poruszonych zagadnień. Sposób przedstawienia treści uznać należy za logiczny, w większości charakteryzujący się poprawnym poziomem merytorycznym. Uważam, że prezentowane przez Doktoranta badania, zostały poparte dostateczną analizą i oceną przepisów prawa oraz literatury przedmiotu, dlatego oceniam ją pozytywnie. **W aspekcie powyższego stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742, 1088, 1234, 1672, 1872, 2005, z 2024 r. poz. 124, 227.) oraz wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.**

Mariusz Negalowski